

УДК 339.5

В.В. ЄВТУШЕНКО

Херсонський національний технічний університет

**ЕКСПОРТ ТА ІМПОРТ ЗЕРНОВИХ КУЛЬТУР В УМОВАХ
СЬОГОДЕННЯ**

V. YEVTUSHENKO

Kherson National Technical University

**EXPORT AND IMPORT OF GRAIN CROPS IN MODERN
CONDITIONS**

<https://doi.org/10.36910/6775-2310-5283-2021-14-3>

Мета. Дослідження експорту та імпорту зернових культур у світі та в Україні у реаліях сьогодення та їх значення для розвитку українського ринку.

Методика. Під час проведення досліджень використано методики, основою яких є порівняльний та системний аналіз, методи узагальнення.

Результати. Проведені дослідження свідчать про те, що глобальна пандемія практично не вплинула на світовий ринок зернових культур. Основну частину постачань зернових культур у світі забезпечують найбільші країни-експортери: США, Канада, Австралія, ЄС і Аргентина. В останні роки до цих країн приєдналися Росія, Україна та Казахстан.

Україна в сезоні 2019-2020р. експортувала більше зернових, ніж у минулому маркетинговому році, причому найбільшим вантажовідправником зерна стала компанія «Кернел». Імпортерами українського зерна як і раніше залишилися країни Азії, Африки та Європи, лідером серед яких є Єгипет. Зернові культури за об'ємами реалізації відносяться до другої статті вітчизняного експорту, що в свою чергу сприяє залученню в Україну валютних коштів та позитивно впливає на курс гривні.

Враховуючи масштаби експорту ринок зернових культур може бути характерним зразком для інших ринків сільськогосподарської продукції. При цьому політика держави повинна ґрунтуватися на врахуванні тих глобальних чинників, які виникають в умовах сьогодення. Експорт зерна не повинен створювати ситуацію, яка може вплинути на внутрішній ринок, формування в необхідній кількості внутрішніх резервів, проведення товарних закупівель. Доцільним є створення умов, які сприятимуть розвитку конкурентного середовища на ринку зерна.

Пропонується в перспективі проведення досліджень процедури митного оформлення зернових культур при переміщенні через кордон України.

Практична значимість результатів дослідження полягає у можливості їх використання в процесі розробки та реалізації політики держави в галузі стимулювання постачань за кордон зернової продукції. Доцільним є використання результатів проведеного

аналізу в навчальному процесі для студентів освітньо-професійної програми «Товарознавство та експертиза в митній справі» спеціальності «Підприємництво, торгівля та біржова діяльність».

Ключові слова: зернові культури, експорт, імпорт, світовий ринок, торгівля.

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок із важливими науковими чи практичними завданнями. Сільськогосподарське виробництво та торгівля його продукцією є життєво важливими компонентами економіки будь-якої країни, які пов'язують між собою продовольчу безпеку – забезпечення населення продуктами харчування, соціальну стабільність – забезпечення робочими місцями, екологічну безпеку – освоєння та розвиток нових територій. Міжнародна торгівля конкурентоспроможною продукцією аграрного сектору сприяє її виробництву у потрібних обсягах, розвитку інфраструктури для забезпечення експорту та залежить від виходу країни на нові ринки. Зернова галузь є однією із важливих складових частин агропромислового комплексу України, а зерно та продукти його переробки мають для країни стратегічне значення. Світовий досвід показує, що експорт зерна є важливою складовою зернового ринку, одним із інструментів його регулювання. У зв'язку з цим актуальним є дослідження ринку зерна, в тому числі експорту, в умовах змін українського ринку зерна, які пов'язані з внутрішньо економічними реформами та змінами, які пов'язані з інтеграцією у світову економіку.

Аналіз останніх досліджень, у яких започатковано вирішення проблеми. Дослідженням ринку зернових культур останнім часом займалися багато вітчизняних вчених, зокрема, Маханьова Ю. М. [1], Салькова І. Ю. [2], Козак О. А., Грищенко О. Ю. [3], Будзяк В. М. [4], Месель-Веселяк В. Я. [5] та багато інших. Однак, останнім часом продажі зернових культур значно зросли, що пояснюється головним чином підвищенням пропозиції та попиту на ринку. Зростання попиту, в свою чергу, позитивно впливає на формування сприятливих умов для розвитку торгівлі сільськогосподарською продукцією на світовому ринку та створює передумови для нових досягнень в галузі експорту зернових.

Тому питання міжнародної торгівлі зерновими потребують подальшого дослідження.

Цілі статті. Дослідження експорту та імпорту зернових культур у світі та в Україні та їх значення для розвитку українського ринку.

Об’єкт дослідження. Ринок зернових культур.

Методи дослідження. Результати проведених досліджень отримані шляхом використання методів оцінки порівняльного і системного аналізу.

Виклад основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням отриманих наукових результатів. Зернові культури займають одну із найбільших товарних позицій на світовому агропромисловому ринку, якими торгують багато країн, зокрема українські експортери. Тому особлива увага зосереджена до стану, тенденцій розвитку та останніх трендів експорту зернових у світі.

Слід зазначити, що сучасний світовий ринок зернових культур не зазнав значних впливів пандемії, яка викликана коронавірусом SARS-CoV-2. Незважаючи на невизначеність щодо довгострокових наслідків для світового виробництва і споживання сільгосппродукції, сектор зернових культур в цілому демонструє стійкість до кризи, викликаній пандемією коронавірусу (рис. 1) [6].

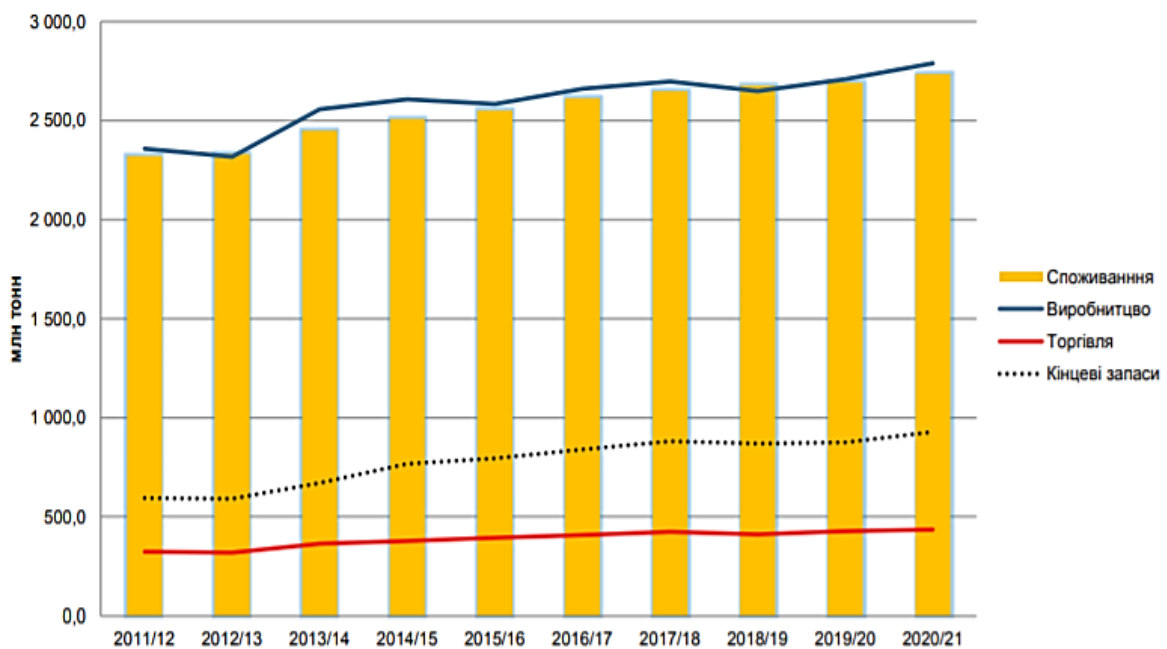

Рис. 1. Світовий ринок зерна

Характерною особливістю світового ринку зерна є той факт, що основну частину постачань забезпечують найбільші країни-експортери: США, Канада, Австралія, ЄС і Аргентина. В останні роки до цих країн приєдналися Росія, Україна та Казахстан.

Попри таку стійкість ринку зернових, проблеми продовольчої безпеки в умовах, спричинених пандемією, змусили як імпортерів, так і експортерів сільськогосподарської продукції здійснити низку заходів. Імпортери послаблювали обмеження на введення продукції з метою поповнення запасів, а експортери обмежували вивезення продукції для гарантування забезпечення внутрішніх потреб у разі непередбачуваних обставин. Окрім проблем, які були викликані глобальною пандемією у ряді країн, які імпортують зернові, відзначалися вкрай низькі врожаї. Все це стало причиною того, що уряди окремих країн прийняли рішення щодо полегшення процедури постачання зернових.

Зокрема, в Україні Уряд прийняв Постанову, яка спрощує міжнародну торгівлю зерновими та внесла наступні зміни:

- виключено додаткове регулювання для експортерів зернових, а саме відмінено обов'язкове застосування системи рециркуляції під час фумігації зерна;

- впорядковано перелік об'єктів регулювання (під час переміщення територією України, імпорту, експорту та реекспорту) шляхом включення в цей перелік організмів, які можуть викликати фіто санітарні ризики (кліщі, нематоди, грибки);

- уніфіковано процедури огляду та відбору зразків [7].

Україна є одним з найбільших експортерів зернових культур в світі, продавши 57,2 млн. т в сезоні 2019/2020 років, що на 6,8 млн. т більше ніж у попередньому році, коли з країни було вивезено 50,4 млн. т.

Всього зернових і зернобобових експортовано 56,7 млн. т, з яких:

- пшениця і суміш пшениці та жита – 20,5 млн. т;

- ячмінь – 5,08 млн. т;

- жито – 8,2 тис. т;

- кукурудза – 30,3 млн. т;

- інші зернові та зернобобові – 791 тис. т [8].

Аналітичні дослідження, проведені в роботі, свідчать про те, що найбільшим експортером зернових культур в сезоні 2019-2020 стала компанія «Кернел», яка відвантажила 7,98 млн. т зерна, що складає 13,29% від загального об'єму продажів. Цей показник збільшився на 1,9 млн. т. у порівнянні з минулим роком. Таке досягнення стало можливим завдяки початку роботи терміналу Transgrain (м. Чорноморськ). Для відвантаження компанія використовувала термінали «ТІС - зерно» (порт «Південний») і «Ніка-Тера»

(м. Миколаїв) [9]. Найбільшу кількість зерна компанія «Кернел» експортувала у Китай (1,637 млн. т), Нідерланди (1,3 млн. т), Індонезію (0,75 млн. т) та Єгипет (0,63 млн. т).

Друге місце з експорту зернових зайняла компанія COFCO Agri Ukraine, яка відправила за кордон 5 млн. т зерна, що становить 8,37% від загального об'єму продажу. Компанія за рік збільшила постачання на 0,41 млн. т. та працює в основному через власний зерновий термінал DSSC (м. Миколаїв), але нарощує відвантаження й через Risoil (м. Чорноморськ) та Vibo Trans (м. Миколаїв) [9].

ТОВ СП «Nibulon» – третя за рейтингом продажу зерна компанія, яка відвантажила 4,98 млн. т зерна. Протягом сезону цього року компанія продовжила активне довантаження суден на рейді Очакова, і вперше кількість зерна, яке перевантажено баржами була більшою за те, яке було відвантажено біля причалу 3,1 млн. т, або 62,3% проти 1,87 млн. т або 37,7% [9].

Протягом сезону Україна експортувала зерно у 58 країн світу. Як і раніше, українське зерно в основному купували країни Азії, Африки та Європи. Перше місце за імпортом зерна з України займає Єгипет. Спостерігався значний стрибок експорту: відправлено на 2,3 млн. т більше, ніж у попередньому сезоні – 7,086 млн. т, склало 1,311 млрд. \$. Частка Єгипту у загальному експорті зернових склала 13,6% [9].

Другим за значимістю імпортером зерна з України є. У цьому сезоні країна закупила 6,2 млн. т зерна, що більше, ніж в попередньому на 1,8 млн. т, що склало 859 млн. \$. Частка цієї країни в закупівлях зернових склала 8,9%.

Третє місце серед найбільших імпортерів зерна займає Іспанія, яка закупила 19% від загального об'єму експорту зернових в Україні на суму 765 млн. \$. В десятку найбільших імпортерів зернових також увійшли:

- Туреччина – 718 млн. \$ (7,5 % від всього експорту України);
- Нідерланди – 624 млн. \$ (6,5%);
- Індонезія – 538 млн. \$ (5,6%);
- Ізраїль – 317 млн. \$ (3,3%);
- Туніс – 293 млн. \$ (3%);
- Італія – 283 млн. \$ (2,9).

В сукупності ці 10 країн сформували більше 63% вартісного об'єму всіх закупівель зернової продукції [9, 10].

Загалом зернові культури за об'ємами реалізації відносяться до другої статті вітчизняного експорту, що в свою чергу сприяє залученню в Україну

валютних коштів та позитивно впливає на курс гривні. Попри те, що Україна експортувала більше зернових культур, ніж минулого року, для утримання позицій на світовому ринку доцільним є посилення конкурентоспроможності зерна. Це можливо здійснити за рахунок державної підтримки галузі, зокрема, підтримування на необхідному рівні обсягу внутрішнього попиту, перевірка рівня якості зерна, захист учасників ринку на законних умовах, збільшення експорту та підтримання на належному рівні продовольчої безпеки країни.

Висновки та перспективи подальших досліджень. Проведені дослідження свідчать про те, що глобальна пандемія практично не вплинула на світовий ринок зернових культур. Україна експортувала навіть більше зернових, ніж у минулому маркетинговому році, причому найбільше зерна в сезоні 2019-2020 експортувала компанія «Кернел». Імпортерами українського зерна як і раніше залишилися країни Азії, Африки та Європи, лідером серед яких є Єгипет. Враховуючи масштаби експорту ринок зернових культур може бути характерним зразком для інших ринків сільськогосподарської продукції. При цьому політика держави повинна ґрунтуватися на врахуванні тих глобальних чинників, які виникають в умовах сьогодення. Експорт зерна не повинен створювати ситуацію, яка може вплинути на внутрішній ринок, формування в необхідній кількості внутрішніх резервів, проведення товарних закупівель. Доцільним є створення умов, які сприятимуть розвитку конкурентного середовища на ринку зерна. Пропонується в перспективі проведення досліджень процедури митного оформлення зернових культур при переміщенні через кордон України.

Список використаних джерел

1. Маханьова Ю.М. Визначення компаративних переваг експорту продукції агропромислового сектору України в умовах членства в СОТ та асоціації з ЄС. *Зовнішня торгівля: економіка, фінанси, право: науковий журнал*. 2014. № 5. С. 46 – 60
2. Салькова І.Ю. Міжнародна торгівля пшеницею: роль України. *Галицький економічний вісник*. 2013. №4(43). С. 34 - 38
3. Козак О.А., Грищенко О. Ю. Розвиток зернової галузі України на сучасному етапі. *Економіка АПК*. 2016. № 1. С. 39
4. Будзяк В.М. Зерновий експорт України. *Зовнішня торгівля: економіка, фінанси, право: науковий журнал*. 2020. №4. С. 90-102
5. Месель-Веселяк В. Я. Виробництво зернових культур в Україні: потенційні можливості. *Економіка АПК*. 2018. № 5. С. 5
6. Широкий Г.М. Світовий ринок зернових культур в умовах пандемії коронавірусу. *Національний інститут стратегічних досліджень*. URL:

<https://niss.gov.ua/sites/default/files/2020-07/svitovyi-rynok-zerna-1.pdf7> (дата звернення: 05.02.2021).

7. Кабмін України упростив правила експорту-імпорту зерна. *Інфоіндустрія*: веб-сайт. URL: <https://infoindustria.com.ua/kabmin-ukrainy-uprostit-pravila-eksporta-importa-zerna/> (дата звернення: 03.02.2021).

8. Офіційно: У 2019/2020 МР Україна оновила рекорд з експорту зернових. *Інформаційно-аналітичний портал АПК України*: веб-сайт. URL: [https://agro.me.gov.ua/ua/news/oficijno-u-20192020-mr-ukrayina-onovila-rekord-z-eksportu-zernovih-572-mln-tonn#:~:text=\(дата звернення: 03.02.2021\).](https://agro.me.gov.ua/ua/news/oficijno-u-20192020-mr-ukrayina-onovila-rekord-z-eksportu-zernovih-572-mln-tonn#:~:text=(дата звернення: 03.02.2021).)

9. Опубліковано рейтинг найбільших зернотрейдерів України. *Головні аграрні новини*: веб-сайт. URL: [https://agronews.ua/news/opublikovano-reytingh-naybilshykh-zernotreyderiv-ukrainy/#:~:text=\(дата звернення: 04.02.2021\).](https://agronews.ua/news/opublikovano-reytingh-naybilshykh-zernotreyderiv-ukrainy/#:~:text=(дата звернення: 04.02.2021).)

10. В десятку основних імпортерів зерна из України вошли новые страны. *Elevatorist*: веб-сайт. URL: <https://elevatorist.com/novosti/9861-v-desyatku-osnovnyih-importerov-zerna-iz-ukrainy-voshli-novyye-strany> (дата звернення: 05.02.2021).

Reference

1. Makhanova Yu.M. Vyznachennia komparatyvnykh perevah eksportu produktii ahropromyslovoho sektoru Ukrainy v umovakh chlenstva v SOT ta asotsiatsii z YeS [Determination of the comparative advantages of exporting products of the agro-industrial sector of Ukraine in terms of WTO membership and association with the EU]. *Zovnishnia torhivlia: ekonomika, finansy, pravo: naukovyi zhurnal* [Foreign trade: economics, finance, law: scientific journal KNTE]. 2014. № 5. S. 46 – 60.

2. Salkova I.Iu. Mizhnarodna torhivlia pshenytsiu: rol Ukrainy [International wheat trade: the role of Ukraine]. *Halytskyi ekonomichnyi visnyk* [Galician economic bulletin]. 2013. №4(43). S. 34 – 38.

3. Kozak O.A., Hryshchenko O. Yu.(2016). Rozvytok zernovoi haluzi Ukrainy na suchasnomu etapi [Development of the grain industry in Ukraine at the present stage]. *Ekonomika APK* [Economy of the agroindustrial complex: scientific journal]. 2016. № 1. S. 39

4. Budziak V.M. Zernovyi eksport Ukrainy [Grain export of Ukraine]. *Zovnishnia torhivlia: ekonomika, finansy, pravo: naukovyi zhurnal UDUFMT* [Foreign trade: economics, finance, law: scientific journal KNTE]. 2020. №4. S. 90-102.

5. Mesel-Veseliak V. Ya. Vyrobnystvo zernovykh kultur v Ukraini: potentsiini mozhlyvosti [Grain production in Ukraine: potential opportunities]. *Ekonomika APK* 2018. № 5. S. 5.

6. Shyrokyi H.M. Svitovyi rynok zernovykh kultur v umovakh pandemii korona virusu [The global cereal market in the context of the coronavirus pandemic]. *Natsionalnyi instytut stratehichnykh doslidzhen*. URL: <https://niss.gov.ua/sites/default/files/2020-07/svitovyi-rynok-zerna-1.pdf7>.

7. Kabmyn Ukrainy uprostyl pravyla eksporta-ymporta zerna [The Cabinet of Ministers of Ukraine has simplified the rules for export-import of grain]. *Ynfoyndustryia: veb-sait*. URL: <https://infoindustria.com.ua/kabmin-ukrainy-uprostit-pravila-eksporta-importa-zerna/>.

8. Ofitsiino: U 2019/2020 MR Ukraina onovyla rekord z eksportu zernovykh [Officially: In the 2019/2020 marketing year, Ukraine updated the record for grain exports]. Informatsiino-analitychnyi portal APK Ukrainy: veb-sait. URL: [https://agro.me.gov.ua/ua/news/oficijno-u-20192020-mr-ukrayina-onovila-rekord-z-eksportu-zernovih-572-mln-tonn#:~:text.](https://agro.me.gov.ua/ua/news/oficijno-u-20192020-mr-ukrayina-onovila-rekord-z-eksportu-zernovih-572-mln-tonn#:~:text=)

9. Opublikovano reitynh naibilshykh zernotreideriv Ukrainy [The rating of the largest grain traders in Ukraine has been published]. Holovni aharni novyny: veb-sait. URL: [https://agronews.ua/news/opublikovano-reytnykh-naybilshykh-zernotreyderiv-ukrainy/#:~:text .](https://agronews.ua/news/opublikovano-reytnykh-naybilshykh-zernotreyderiv-ukrainy/#:~:text=)

10. V desyatku osnovnyih importerov zerna iz Ukrainyi voshli novyye strany [New countries entered the top ten main grain importers from Ukraine]. Elevatorist: veb-sait. URL: <https://elevatorist.com/novosti/9861-v-desyatku-osnovnyih-importerov-zerna-iz-ukrainyi-voshli-novyye-stranyi> .

Objective. *Research of export and import of grain crops in the world and in Ukraine in modern realities and their importance for the development of the Ukrainian market.*

Method. *During the research, methods were used, the basis of which is comparative and systemic analysis, methods of generalization.*

Results. *The studies carried out indicate that the global pandemic had practically no effect on the world grain market. The bulk of the supply of grain crops in the world is provided by the largest exporting countries: the USA, Canada, Australia, the EU and Argentina. In recent years, these countries have been joined by Russia, Ukraine and Kazakhstan. Ukraine in the season 2019-2020. exported more grain than in the previous marketing year, with Kernel being the largest shipper of grain. The countries of Asia, Africa and Europe remained the importers of Ukrainian grain, the leader among which is Egypt. In terms of sales volumes, cereals belong to the second article of domestic exports, which in turn contributes to attracting foreign exchange funds to Ukraine and has a positive effect on the hryvnia exchange rate. Given the scale of exports, the cereals market may be a typical example for other agricultural markets. At the same time, the policy of the state should be based on taking into account the global factors that arise in today's conditions. Grain exports should not create a situation that could affect the domestic market, the formation of the required number of domestic reserves, the conduct of commodity procurement. It is expedient to create conditions conducive to the development of a competitive environment in the grain market. It is proposed in the future to conduct research on the procedure for customs clearance of grain crops when moving across the border of Ukraine.*

The practical significance *of the research results lies in the possibility of their use in the development and implementation of state policy in the field of stimulating the supply of grain products abroad. It is advisable to use the results of the analysis in the educational process for students of the educational and professional program «Commodity Science and Expertise in Customs» of the specialty «Entrepreneurship, Trade and Exchange Activity».*

Key words: *grain crops, export, import, world market, trade.*

Стаття рекомендована до публікації доктором технічних наук.

професором ХНТУ Кузьміною Т.О.

Дата надходження в редакцію 11.01.2021 р.